

[84] Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte fredag den 14. juni 1974 kl. 9.

Møtet ble ledet av formannen, T o r O f t e d a l .

Til stede var: Per Borten, Arne Kielland, Lars Korvald, Otto Lyng, Odvar Nordli, Tor Oftedal, Kåre Stokkeland, Paul Thyness, Berit Ås, Guttorm Hansen, Per Hysing-Dahl, Ragnar Christiansen, Berge Furre, Arnt hagen, Kåre Kristiansen, Håkon Kyllingmark, Asbjørn Sjøthun (for Aase Lionæs), Per Karstensen (for Valter Gabrielsen), Johan Østby (for Johan A. Vikan).

Videre var til stede komiteens faste sekretær Stangholm.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Utenriksminister Knut Frydenlund.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Statssekretær Arne Arnesen og ekspedisjonssjef Kjeld Vibe.

D a g s o r d e n :

Redegjørelse om NATO-møtet i Ottawa og Den Atlantiske Erklæringen.

Formannen: Møtet er innkalt etter henstilling fra utenriksministeren for å behandle den sak som står oppført på det utsendte kart, nemlig NATO-møtet i Ottawa og en atlantisk erklæring.

Hvis det kan være tillatt med en spøk, vil jeg uttrykke komiteens takknemlighet overfor utenriksministeren for at vi har fått anledning til å komme sammen til dette møtet i dag, og jeg gir straks ordet til ham.

Utenriksminister Knut Frydenlund: Takk. Jeg må da også få beklage at dette møtet finner sted på denne tid av døgnet. Jeg skal forsøke å være kort.

Bakgrunnen for dette møtet er at det skal være et møte i NATO's ministerråd tirsdag og onsdag [85] i neste uke, og i den forbindelse har det da vært gjort en del forberedende arbeid med en atlantisk erklæring som eventuelt skulle vedtas på dette møtet.

Det har vært noen uklarhet om denne erklæringen skulle vedtas på dette møtet, og også om det skulle vedtas en annen erklæring mellom EF-landene og De forente stater. Selv om det ennå ikke er helt klart om det vil bli vedtatt en slik atlantisk prinsipperklæring ved denne anledning, er det mye som tyder på at det vil bli gjort, og derfor har jeg da bedt om dette møtet.

Det som imidlertid nå synes klart, er at det ikke vil bli noen egen erklæring mellom EF-landene og De forente stater. Derfor er det i det omsendte utkastet, som jo ikke er endelig, tatt med en spesiell henvisning til EF.

Utkastet slik det foreligger nå, er i det vesentlige et kompromiss mellom franske og amerikanske synspunkter, hvor britene har spilt en rolle som formidler

mellom de to synspunkter. Det er klart at det – som ethvert kompromiss – har sine svakheter i formuleringen, men vi mener at vi kan slutte oss til dette.

En slik erklæring vil ikke innebære noen endring av traktaten. Det er et rent politisk dokument eller en politisk meningsytring som vel nærmest kommer på linje med et kommuniqué, som ikke pålegger oss noen rettslige forpliktelser.

Det har vært på tale at en eventuell erklæring, hvis den blir lagt fram og vedtatt på møtet, eventuelt skulle undertegnes av utenriksministrene, og vi har fra norsk side gitt uttrykk for at vi ser liten hensikt i en slik undertegning. Men det får vi ta stilling til når vi kommer dit bort.

Ellers vil jeg bare vise til det omsendte utkast – slik det nå foreligger før den endelige behandling i Rådet.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for redegjørelsen.

[86] Paul Thyness: Jeg vil gjerne få spørre utenriksministeren hva som ligger i hans siste betraktning om at Norge ser liten hensikt i en undertegnelse.

Hvilke former tenker man seg da, og hva skal man i det hele tatt med dette utkastet, hvis erklæringen ikke blir undertegnet?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Dette er sannsynligvis ikke noe stort spørsmål. Et vanlig kommuniqué eller vanlige erklæringer vedtatt av slike organer som NATO's ministerråd osv., blir vanligvis ikke undertegnet.

For meg virker det litt eiendommelig at et dokument skal undertegnes når det ikke innebærer noen nye traktatforpliktelser e.l. Jeg forbinder en undertegning med noe man forplikter seg til, mens dette er en ren politisk meningsytring fra ministrene.

Paul Thyness: Men dette er jo heller ikke formet på en slik måte at det er noen naturlig del av et kommuniqué.

Jeg er enig med utenriksministeren i at det i og for seg ikke er noe som tilsier at dette skulle bli noen traktat, men på den annen side må det jo ha en eller annen forankring. Har man da tenkt seg dette som et appendiks til et kommuniqué? I så fall må jeg si at det har vært skrekkelig mye skrik for en beskjeden ullmengde.

Johan Østby: Som man vil se, er det en av paragrafene i utkastet som foreligger i tre alternativer, nemlig § 9.

Jeg vil for det første spørre: Hvilken av disse formuleringene er det Norge står på?

Og – for å spørre svært enkelt – hvilken av dem kommer til å bli brukt?

[87] Utenriksminister Knut Frydenlund: Dette gjelder henvisningen til EF, som vi i og for seg ikke har blandet oss inn i diskusjonen om. Men det som diskusjonen her har dreid seg om, er ordene «union» og «enhet», hvor britene ikke har villet bruket ordet «union»; de sier at de ikke vet hva som ligger i dette ordet.

Etter at dette er skrevet og sendt ut, er det blitt enighet om å bruke den andre av disse formuleringene, altså der hvor det står «enhet». Det er den som kommer til å bli brukt, og alternativet med «union» er da bortfalt – etter det de ble enig om i går.

Formannen: Har ikke vi en ekspert i fransk som kunne hjelpe dem til å forstå hva ordet «union» betyr?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Det har vi vel vært gjennom tidligere – i forskjellige sammenhenger.

Kåre Kristiansen: Det har jo ikke vært noen overdreven lang tid til å studere formuleringer og detaljer i dette dokumentet; det er jo relativt kort tid siden vi fikk det.

Mitt inntrykk er at hvis man ser den erklæring som her foreligger, i sammenheng med det som var utspillet fra Nixon, så er det ikke så veldig mye igjen av hans intensjoner – så vidt jeg oppfattet dem den gang.

Dette kan nærmest bli – som utenriksministeren allerede har sagt – en gjentakelse av det grunnlag som Atlanterhavspakten hviler på, og jeg tror for min del det kan være positivt og riktig å gjenta dette. Jeg synes det er særlig positivt at man har fått med en henvisning til det globale ansvar og til u-landene.

Jeg har for min del ikke noen særlige kommentarer ut over dette. Jeg er enig i at formuleringen når det gjelder å bruke enten «union» eller «enhet», får bli de landenes sak som det angår.

[88] Odvar Nordli: Bare ganske kort. Jeg kan ikke se annet enn at vi bør stille oss positive og gi vår dertil egnede tilslutning til det som nå er lagt fram.

Jeg går ut fra at det som ligger på bordet, vel i grove trekk kan bli det materielle innhold av den eventuelle erklæring som måtte bli vedtatt.

Etter mitt skjønn bør vi fra norsk side yte et bidrag til å løse de gryende problemer som man har sett mellom USA og Europa. Jeg er ikke i stand til å se at det er noen oppgave for oss ikke å gjøre det, tvert imot. Og i den grad dette kan bli et lite skritt på veien til dette, synes jeg vi skal bidra til at det blir tatt.

Ut over det har jeg ikke noen merknader til dette.

Berit Ås: Sosialistisk Valgforbund ser jo dette fra en posisjon litt utenfor sidelinjen. Men jeg vil si at denne erklæringen er jo av en slik karakter at den i og for seg bare gir NATO-alliansen en ny giv. Her er det fortsatt snakk om avskrekking i Europa, det er fortsatt henvist til kjernefysiske våpen og at amerikanske styrker blir stående i Europa.

Personlig må jeg jo innrømme at jeg ikke kjenner til tidligere erklæringer som eventuelt er avgitt, men spesielt i § 11 står det jo at partene må påta seg «å holde hverandre fullt informert og å styrke praktiseringen av oppriktige og betimelige konsultasjoner i saker som angår deres felles interesser».

Det jeg merker meg, er selvfølgelig premissene for dette, og de følger jo da i det neste, at det er ut fra erkjennelsen av at

«deres interesser kan berøres av hendelser i andre deler av verden.»

Totalt har dette den betydning for meg at ikke bare gir vi en erklæring som egentlig lenker partene nærmere til hverandre i økonomisk henseende – og det er kanskje den form for diplomati som en mener at Norge bør innta i denne sammenheng fordi vi står som et slags bruhode mellom EF og USA – men det som er nærliggende assosiasjoner for meg, er nettopp at [89] man nærmest gir uttrykk for – om enn indirekte – et samhold som kan tenkes å omfatte støtte til «imperialistisk» krig ført av andre medlemsland i den tredje verden. Bare disse to tingene synes jeg er veldig betenkelige. Jeg vet heller ikke om dette med en nærmere økonomisk binding er en utvikling fra en tidligere erklæring eller om det er likt det man uttalte forrige gang.

Ut fra de problemer som man er kjent med at dette arbeidet har gitt, og konfliktene mellom USA og EF, synes jeg det må være særdeles vanskelig for Norge å innta et standpunkt nå, siden vi jo synes å orientere oss mot USA innen Atlanterhavspakten militært, og på den annen side ligger veldig nær en orientering mot EF-blokken økonomisk.

Ut fra det jeg her har sagt, burde en undertegnelse av en slik traktat være noe man overveide med aller største forbehold.

[90] Kåre Kristiansen: Det var bare en kommentar til det representanten Berit Ås nå sa. Den setningen hun henviser til, lyder jo i sin fulle lengde:

«De påtar seg å holde hverandre fullt informert og å styrke praktiseringen av oppriktige og betimelige konsultasjoner i saker som angår deres felles interesser, idet de erkjenner at deres interesser kan berøres av hendelser i andre deler av verden.»

Sett i sammenheng får innholdet en helt annen retning enn det representanten Berit Ås gav uttrykk for. Hvis jeg oppfatter dette riktig, betyr dette at det ikke er likegyldig for de andre land hva USA foretar seg i andre deler av verden. Man skal holde hverandre fullt underrettet og konsultere hverandre i spørsmål av felles interesse. Det er hva jeg legger i det. Når man ser setningen i sammenheng, må det være slik det er ment.

Berit Ås: Jeg vil bare si at vi fortolker det helt forskjellig.

Formannen: Så vidt jeg har kunnet registrere, er det ikke flere som har forlangt ordet.

Ønsker utenriksministeren å kommentere de innlegg som har vært?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Ja, jeg vil gjerne komme med et par kommentarer.

Når det gjelder dette med konsultasjoner som representanten Berit Ås var inne på, må disse formuleringene ses på bakgrunn av erfaringer fra Midtøsten-

konflikten, hvor det oppstod samarbeidsproblemer innen alliansen, med gjensidige beskyldninger om manglende konsultasjoner, så det er den situasjon den setningen tar sikte på.

Når det gjelder vårt eget syn på denne paragrafen, er vi fornøyd med formuleringen, fordi det her slås fast at konsultasjoner skal foregå i NATOs råd. Det som jo har vært vårt problem, er at man ville få konsultasjoner mellom EF-land og De forente stater, men her er det slått klart fast at disse skal foregå i NATOs råd.

En annen sak: Fordi det nå er blitt aktuelt å ta stilling til denne erklæring på møtet i Ottawa, kan jeg opplyse at det skjer svært mye nå i de siste timene. Jeg fikk akkurat en seddel fra ekspedisjonssjef Vibe, der det meddeles at man nå har fått inn [91] den opplysning at amerikanerne likevel legger opp til regjeringssjefmøte i Brussel den 25. juni med undertegnelsestemoni i forbindelse med Nixons reise til Moskva. Wilson, Schmidt og Chirac har gitt forhåndstilsagn om å komme. Det er altså skjedd en ny utvikling i løpet av de siste timene som vi må ta stilling til i løpet av dagen, skulle jeg anta.

Paul Thyness: Jeg vil bare si at jeg for mitt vedkommende synes den siste opplysning var meget gledelig. Jeg går da ut fra at Norge også vil delta i dette på en behørig måte.

Formannen: Skal vi nå anse oss ferdige med den saken som er ført opp på kartet? Jeg vil bare rette et spørsmål til komiteen: Er det noen ønsker om at vi skal be utenriksministeren gi en nærmere redegjørelse om det som har skjedd i Brasil-saken etter at den var oppe til en – jeg vet ikke om jeg skal kalle det – drøfting eller noe mindre – på forrige møte?

Arne Kielland: Ja, det vil jeg gjerne.

Utenriksminister Knut Frydenlund: Etter at saken var blitt nevnt av meg her i siste møte i den utvidede, fikk jeg beskjed om at fjernsynet hadde fått tak i historien og ville kjøre den ut. Jeg bad vedkommende i fjernsynet om å holde på denne melding i hvert fall til det var fattet en avgjørelse i saken, idet den verken var behandlet av Regjeringen eller i Stortingets organer. Det erklærte vedkommende seg innforstått med, og holdt faktisk opplysningen i fem-seks dager, men så ville han ikke holde den lenger. Da konsulterte jeg direktør Hurlen om saken, en konsultasjon som jeg skulle hatt i alle tilfelle. Vår felles bekymring her var at en offentlig debatt om saken ville kunne skade Kongsbergs interesser i andre salg til Brasil – altså sivile salg – hvis man fikk en debatt om regimet i Brasil. På denne bakgrunn – og med en forutelse om hva Regjeringens standpunkt ville bli – kom vi fram til at det beste ville være at Kongsberg Våpenfabrikk trakk søknaden om lisens tilbake, slik at man dermed ville unngå en offentlig debatt om saken. Min illusjon var at da ville også fjernsynet kanskje miste nyhetsinteressen for saken og droppe den. Det gjorde man ikke, og brakte meldingen likevel. Det er slik saken står nå.

I den samtalen jeg hadde med direktør Hurlen, informerte jeg ham om at vi i departementet holdt på å arbeide med retningslinjene for norsk våpeneksport for å gjøre dem klarere og mer spesifikke – dette var [92] Kongsberg Våpenfabrikk meget interessert i, fordi de var selv plaget av denne uklarheten – og at dette arbeid skulle avsluttes i løpet av august/september, slik at vi kunne behandle saken i Regjeringen og legge den fram for Stortingets organer så tidlig som mulig til høsten. I løpet av dette tidsrom ville det ikke bli gitt lisenser til våpeneksport. På dette grunnlag trakk direktør Hurlen søknaden tilbake. Jeg var litt i tvil om hva jeg skulle si da jeg ble spurt om dette hadde vært behandlet av Regjeringen og Stortingets organer. Jeg svarte at saken ikke hadde vært behandlet verken av Stortingets organer eller av Regjeringen, fordi jeg betraktet ikke den informasjon som jeg gav den utvidede utenrikskomite for noen dager siden, som noen behandling av saken. Jeg håpet komiteen var enig i den fortolkning, ellers har jeg ført offentligheten bak lyset. Men jeg betraktet ikke den informasjon som jeg gav den utvidede i forrige møte, som en behandling av saken.

Paul Thyness: Jeg er enig i utenriksministerens fortolkning av hva som skjedde her sist. Jeg ville heller sagt at man hadde ført offentligheten bak lyset hvis man hadde sagt at det hadde vært behandling. Men det jeg gjerne vil vite, er: Betyr dette at vi kommer til å få til behandling et nytt sett regler for våpeneksport, slik at denne saken også blir tatt opp prinsipielt og da in optima forma?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Saken om norsk våpeneksport blir lagt fram for den utvidede så fort som mulig når Stortinget kommer sammen til høsten, på grunnlag av det arbeid som nå er påbegynt i Utenriksdepartementet, og som Regjeringen som kollegium vil ta stilling til i august/september.

Paul Thyness: Tenker man seg her at Stortinget skal fatte et vedtak i saken, eller vil det være en kgl. resolusjon som man konsulterer dette organ om på forhånd?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Jeg har ikke klarhet over hvordan dette formelt skal presenteres. Det som vi foreløpig er blitt stående ved, er at det ikke blir spørsmål om å endre retningslinjer, men det blir spørsmål om å utfylle det system man har, gjøre det mer konkret og spesifikt. Om en slik utredning krever en spesiell fremgangsmåte, har jeg ikke oversikt over i dag.

[93] Arne Kielland: Jeg er glad for at utenriksministeren i hvert fall foreløpig har ordna Brasil-saka slik, og jeg er også glad for at det nå blir stilt i utsikt at vi vil få regelsettet til behandling straks over sommeren. Spørsmålet om våpensalg er omstridt, og jeg vil si at det ville være høyst utilfredsstillende hvis det skulle ende med at bare vi i den utvidede fikk dette til behandling. Etter det som nå har skjedd, synes jeg det er helt rimelig at Regjeringen legger saka fram for

Stortinget. Etter det utenriksministeren nå sa, går jeg ut fra at det spørsmålet står åpent, og jeg vil håpe at en slik linje som ble nevnt, vil bli fulgt.

Utenriksminister Knut Frydenlund: Uten å foregripe konklusjonen av det arbeid som er påbegynt, tror jeg den vil gå ut på at det vil bli en sterk begrensning med hensyn til hvilke land vi skal eksportere til. Det er det Kongsberg Våpenfabrikk og Raufoss i første omgang er interessert i å få klarhet i, så de vet hva de har å innrette seg etter.

Formannen: Flere har ikke bedt om ordet og i håp om at det ikke skal inntreffe begivenheter som gjør det nødvendig å innkalle denne komite i morgen, vil jeg ønske vår utenriksminister, medlemmene av den utvidede utenrikskomite og embetsmennene en riktig god sommer.

Møtet hevet kl. 9.30.